

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОМИСЛОВОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ: «ВУЗЬКІ МІСЦЯ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

У статті автор проводить оцінку сучасного стану промисловості будівельних матеріалів, робить акцент на основних економічних показниках. Особлива увага в статті приділена виявленню проблем подальшого розвитку підприємств та пошуку шляхів їх розв'язання.

В статті автор проводить оцінку сучасного стану промисловості будівельних матеріалів, робить акцент на основних економічних показниках. Особлива увага в статті приділена виявленню проблем подальшого розвитку підприємств та пошуку шляхів їх розв'язання.

In the article an author conducts the estimation of the modern state of industry of build materials, doing an accent on basic economic indicators. The special attention in the article is spared on the exposure of problems of subsequent development of enterprises and search of ways of their decision.

Ключові слова: будівельний комплекс, промисловість будівельних матеріалів, індекс обсягу виробництва, обсяг реалізації будівельних матеріалів, рентабельність, результативність підприємств.

Економіка України – це комплекс взаємопов'язаних та взаємодіючих галузей, від стану і розвитку яких залежить благоустрій всієї країни. Розробка ефективних та дієвих стратегічних заходів подальшого розвитку певної галузі повинна базуватися на повній, оперативній інформації, що характеризує реальний стан справ і враховує всі існуючі зовнішні фактори та взаємозв'язки із іншими галузями. Тому питання постійного моніторингу економічної характеристики регіонів, галузей, групи підприємств є постійно актуальним напрямком наукового дослідження.

Кожна галузь економіки є особливою, унікальною, наділеною низкою ознак та характеристик, що обумовлені внутрішніми процесами та послідовністю їх здійснення.

Важливу роль у подальшому економічному зростанні України відіграє будівельний комплекс. Він є специфічною сферою людської діяльності, нерозривно пов'язаною з усіма галузями матеріального виробництва та видами обслуговування населення.

Адже промислове підприємство починає діяти, коли збудовано виробничі приміщення, будівлі й споруди, для забезпечення транспорту будуються дороги та обслуговуючі об'єкти, будівельниками зводяться житлові будинки, школи, лікарні та ін. Будівельний комплекс та його складові заслужено вважають індикаторами благоустрою суспільства.

Вивченням особливостей функціонування промисловості будівельних матеріалів у складі будівельного виробництва, оцінкою існуючих умов та факторів впливу на подальший розвиток, розробкою системи стратегічних заходів займалися багато вчених, серед яких варто відзначити: С.Г.Гусєва [1],

П.П.Єфімцева, А.М.Кузьмінського [2], Й.В.Канака [3], Я.Д.Крупку, З.В.Задорожного [4], О.А.Острозьку [5], О.Ф.Тихомирова [7] та інші. Однак динамічні зміни, які відбуваються в сучасних умовах ринку, зокрема в сфері будівельного комплексу, потребують постійного дослідження промисловості будівельних матеріалів.

Метою статті є надання всебічної оцінки існуючого стану промисловості будівельних матеріалів, виявлення «вузьких місць» та розробка напрямків та заходів подальшого її розвитку.

В архітектурно-будівельній енциклопедії будівельний комплекс визначається як сукупність галузей, виробництв і організацій, що характеризується тісними усталеними економічними, організаційними, технічними та технологічними зв'язками в одержанні кінцевого результату – забезпеченні населення і підприємств основними засобами. [6, с.506] Саме кінцевий результат організаційно поєднує будівельні організації та виробництва, а також організації інших галузей в єдине ціле.

Вагомою складовою будівельного комплексу є промислово-виробнича ланка – промисловість будівельних матеріалів, що виготовляє і забезпечує всі види будівництва матеріалами, деталями та конструкціями. Основна її продукція – стінові (цегла, панелі гіпсові та бетонні, шлакоблоки, піноблоки), в'язучі (вапно, будівельний гіпс, цемент, інші будівельні суміші та їх компоненти), покрівельні матеріали (шифер, черепиця, металочерепиця, руберойд, толь), будівельне скло, облицювальні, оздоблювальні, ізоляційні матеріали, збірний залізобетон, будівельна кераміка та фаянс, санітарно-технічні вироби тощо.

Місце підприємств промисловості будівельних матеріалів у системі будівельного комплексу України подано на рис. 1.

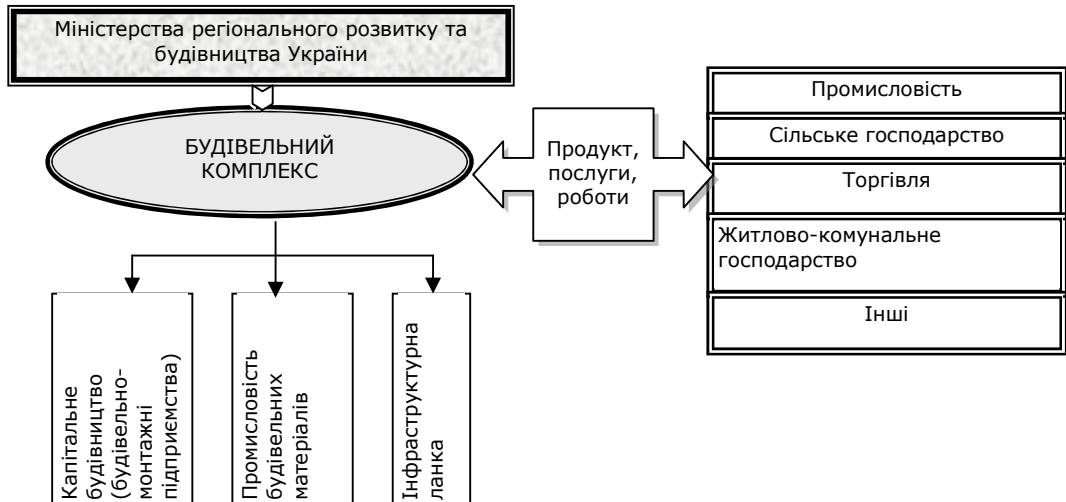

Рис. 1. Промисловість будівельних матеріалів у господарському комплексі України

У період з 2002 до початку 2008 року ця галузь економіки України мала доволі сприятливі економічні передумови для свого розвитку, серед яких можна виокремити:

1) зростаючі потреби країни (окремих промислових регіонів та індустріальних центрів) у будівельних матеріалах, що обумовлюється економічною активністю всього господарського комплексу, але насамперед житлового будівництва;

2) підвищення рівня кваліфікації кадрів, застосування зарубіжного досвіду виконання будівельних і ремонтних робіт;

3) збільшення обсягів видобутку різноманітних корисних копалин в надрах України – сировинної бази;

4) науково-технічний прогрес спонукає до розробки і застосування нових технологій виготовлення матеріалів конструктивних елементів.

За останні 10–15 років намітилось значне пошвавлення в будівельній сфері саме у зв'язку із зростанням попиту на об'єкти житлового та соціального призначення, що відгукнулося різким підвищенням цін на такі об'єкти. Світова фінансова криза, яка не оминула й Україну, наклала свій негативний відбиток на ринок будівельної продукції, що було обумовлено не лише об'єктивними чинниками, але й не зовсім зваженою державною політикою у сфері фінансування та кредитування будівництва житла.

Проте сьогодні ринок будівництва житла потроху відновлює втрачені позиції, намітились тенденції щодо розширення інвестиційного потенціалу багатьох учасників цього ринку.

В Україні станом на початок 2011 року налічується 3485 підприємства промисловості будівельних матеріалів та скловиробів, які перебувають на самостійному балансі. [8]

Під час вивчення економічного стану промисловості будівельних матеріалів з метою отримання повної та систематизованої інформації слід чітко визначити основне коло показників, на які необхідно звернути увагу. Для даної галузі такими є:

- 1) обсяги випуску продукції;
- 2) частка промисловості в загальному випуску продукції (ВВП);
- 3) обсяг реалізації продукції галузі;
- 4) питома вага будівельних матеріалів у товарообороті промислової продукції;
- 5) зв'язок із іншими галузями;
- 6) кількість підприємств, що функціонують в межах галузі;
- 7) рентабельність підприємств.

В окремих випадках, щоб сформувати повну картину, яка спостерігається в досліджуваній галузі, слід зазначені показники поєднати і відстежувати

існуючий зв'язок між ними.

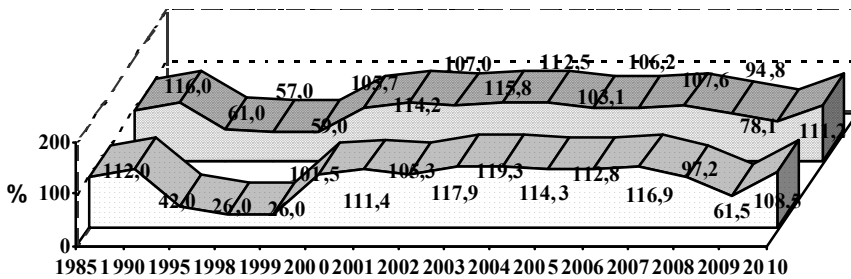
Так, визначаючи обсяги виробництва промисловості будівельних матеріалів, доречно провести паралель із динамічними змінами обсягу виробництва всієї промисловості та будівельного комплексу, що є основним споживачем продукції досліджуваної галузі (табл. 1, рис. 2).

Таблиця 1

Індекси обсягу промислової продукції в Україні

Показники	Роки										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вся промисловість України, %	105,7	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2
в т.ч. промисловість будівельних матеріалів України, %	101,5	111,4	105,3	117,9	119,3	114,3	112,8	116,9	116,9	61,5	108,5
Будівельна діяльність, %	100,4	103,5	94,2	126,5	117,2	93,4	109,9	115,6	84,2	51,8	94,6

Динаміка розвитку галузі промисловості будівельних матеріалів у 1990–2002 роках характеризується відставанням від промисловості в цілому. Особливо помітною така негативна тенденція була у 2000 році, коли індекс промислової продукції України загалом становив 1,057, а індекс продукції промисловості будівельних матеріалів лише 1,015. [8]

□ промисловість будівельних матеріалів   ■ вся промисловість

Рис. 2. Порівняння індексів продукції промисловості будівельних матеріалів і всієї промисловості України

Однак, починаючи з липня 2008 року, спостерігається негативний вплив світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва. На скорочення обсягів будівництва адекватно відреагували виробники будівельних матеріалів і виробів. У 2008 році уповільнились темпи зростання обсягів випуску основних будівельних матеріалів. В той же час

обсяги імпортованої продукції значно перевищують внутрішнє виробництво.

У 2010 році підприємства із випуску будівельних матеріалів відновлюють втрачені можливості, збільшуючи обсяги виробництва продукції та наздоганяючи значення індексів обсягів промислової продукції.

Не менш важливою характеристикою результативності підприємств є обсяг продажу (реалізації) виробленої продукції, оскільки саме на цій стадії формується дохід, що є фундаментом визначення фінансового результату (прибутку), а отже і економічного розвитку галузі (табл. 2, рис. 3).

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції промисловості будівельних матеріалів та її частка в загальному товарообороті України

Показники	Роки									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Будівельні матеріали, млн.грн.	6198,5	7653,1	10498,0	13530,1	18351,5	27464,5	34314,6	23987,4	27967,3	
Питома вага в товарообороті, %	2,7	2,6	2,6	2,9	3,3	3,8	3,8	3,0	2,6	

Зазначені дані в табл. свідчать про зростання частки реалізованих будівельних матеріалів у загальному розмірі товарообігу, що вказує на зростаючий платоспроможний попит на продукцію галузі.

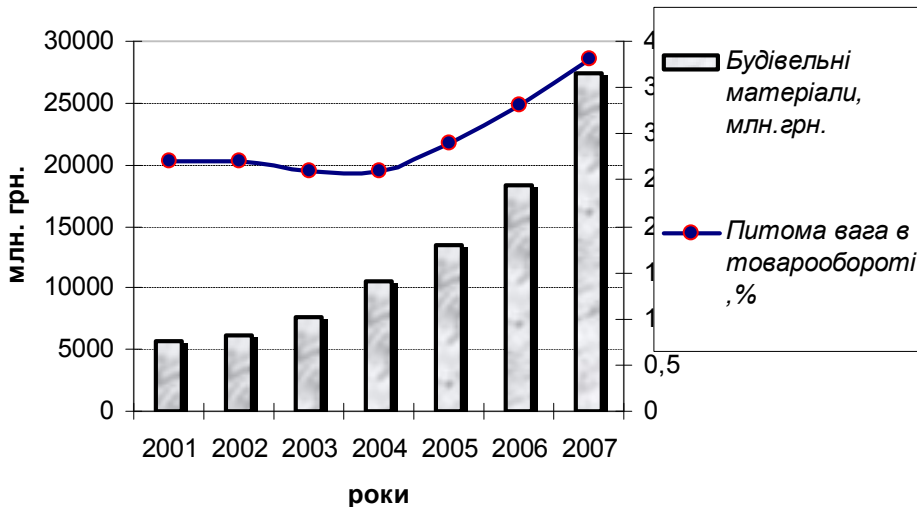

Рис. 3. Обсяги продажу будівельних матеріалів та їх питома вага в товарообігу країни за 2001-2010 роки

Абсолютне значення вартості проданих товарів сягає 27967,3 млн.грн. у 2010 році, що, звичайно, не є максимальним протягом досліджуваного

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

часового проміжку. При цьому лише у кризовий період (2009 р.) обсяги реалізації скоротились, але їх частка у загальному розмірі товарообігу не зазнала суттєвих скорочень. Тобто на фоні загального економічного спаду в цей період їх питома вага становила 3,0%.

Привабливими факторами збільшення кількості підприємств в тій чи іншій галузі є простота проникнення та достатньо високий рівень прибутку. Незважаючи на думку більшості аналітиків щодо закритості ринку будівельних матеріалів, яка обумовлена високими бар'єрами входу на ринок (великим розміром початкових інвестицій) та виходу з нього (низька ліквідаційна вартість основних фондів при високій початковій вартості), за останні роки спостерігається поступове збільшення кількості суб'єктів господарювання з пропорційним зростанням рівня рентабельності (табл. 3).

Таблиця 3

*Зміна показників результативності та кількості суб'єктів господарювання
в промисловості будівельних матеріалів України*

Показники	Роки							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Результат операційної діяльності, млн.грн.	275,4	389,2	479,9	766,1	1043,3	2013,9	148,1	797,2
Витрати операційної діяльності, млн.грн.	8883,9	9266,7	9531,8	12223,2	15321,6	41104,3	30901,5	34092,7
Рівень рентабельності, %	3,1	4,2	5,0	6,3	6,8	4,9	0,5	2,3
Кількість підприємств, од.	2941	3061	3164	3320	3420	3531	3422	3485

Графічне зображення такої залежності між показниками наведено на рис. 4.

Отже, спостерігається зростання сприятливих умов для збільшення кількості підприємств в Україні, які займаються випуском та реалізацією будівельних матеріалів, і водночас загострюється конкуренція між вже існуючими в цій галузі підприємствами. Винятком такої позитивної тенденції є кризовий 2009 рік. Однак у 2010 році спостерігаються поживлення в галузі.

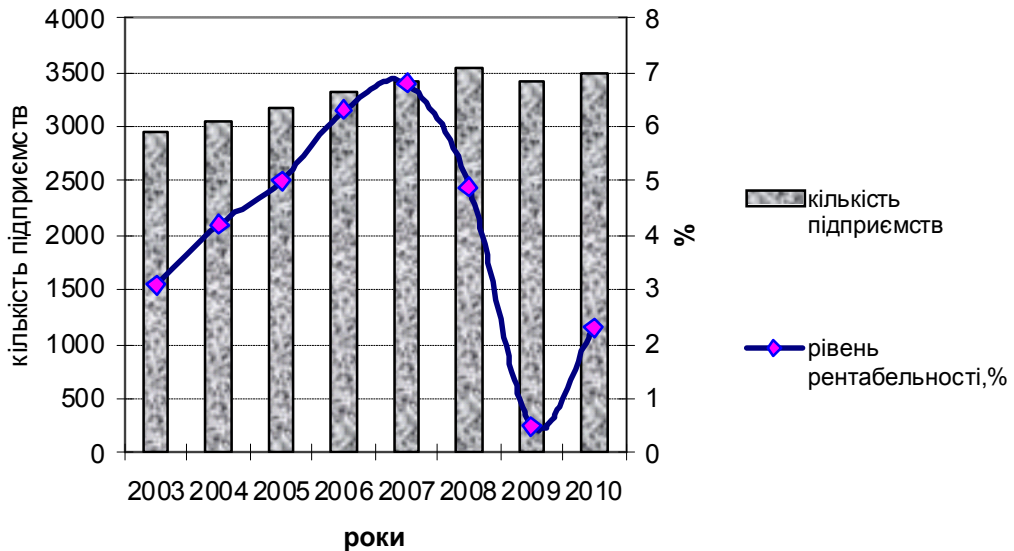

Рис. 4. Динаміка зміни кількості підприємств промисловості будівельних матеріалів та рентабельності їхньої діяльності

Проведені дослідження вказують на позитивну економічну ситуацію в галузі, але це є поверхневе враження. Адже за даними статистики у 2010 році, 49,9% (у 2009 р. – 52,8%, а у 2008 р. – 59,2%) підприємств даної галузі за результатами своєї діяльності отримали чистий прибуток, а решта (50,1%) були збитковими. Такі значення результативності діяльності підприємств із випуску будівельних матеріалів свідчать про існування низки проблем, що потребують подальшого розв'язання.

Так, проводячи опитування 30 провідних підприємств із випуску місцевих будівельних матеріалів Західного регіону (Чернівецької, Івано-Франківської, Тернопільської та Львівської областей), виявлено найбільш проблемні аспекти, так звані «вузькі місця», їхньої діяльності (табл. 4).

Отже, найбільш негативними факторами для підприємств промисловості будівельних матеріалів є високі ставки податків, зношене та застаріле обладнання і низький рівень платоспроможності покупців. Вплив цих факторів неминучий та незалежний від дії самого підприємства (окрім зношеності обладнання, що значною мірою залежить від можливості залучення інвесторів), який послабити власними зусиллями неможливо, необхідно лише враховувати його під час розробки стратегічних планів та проведення відповідного аналізу.

Оцінка загрозливих зовнішніх факторів діяльності підприємств промисловості будівельних матеріалів за 2010 рік

Фактори	Політичні		Економічні					Соціальні	Технологічні		Конкурентні
	Проблемні питання	Загрози з боку контролюючих органів та адміністрації	Нестабільність податкового законодавства (високі ставки податків)	Неможливість залучення дешевих кредитів	Високі витрати на створення передового технічного рівня (обладнання)	Високі транспортні тарифи на перевезення продукції	Відсутність власних обігових коштів	Спад у будівництві регіону	Низька платоспроможність населення	Залежність від сезонних змін	Зростання цін на паливо та електроенергію
Питома вага, %	7,7	61,5	15,4	57,7	10,2	30,8	11,5	46,2	23,0	19,2	38,5

Підводячи підсумки проведених досліджень, слід виділити напрямки діяльності та заходи покращення й розвитку промисловості будівельних матеріалів в Україні. До таких належать:

- ✓ технологічне оновлення виробництва місцевих будівельних матеріалів;
- ✓ здійснення фінансового оздоровлення підприємств, забезпечення стабілізації фінансового стану шляхом збільшення обсягів виробництва та реалізації, зменшення витрат, зниження обсягів заборгованості, скорочення рівня бартеру;
- ✓ реструктуризація збиткових підприємств;
- ✓ пошук інвесторів для розширення діяльності та побудови об'єктів незавершеного будівництва, які можуть давати в недалекому майбутньому значні прибутки та сприяти збільшенню попиту на товари вітчизняного виробництва;
- ✓ подальше впровадження ефективного менеджменту, продовження реформування промислово-виробничого комплексу підприємств, спрямування його на створення економічних, фінансових і соціальних передумов реалізації наявних та потенційних можливостей виробничих потужностей підприємств;
- ✓ продовження опрацювання позицій кожного підприємства на ринку, пошуку шляхів подальшого їх розвитку.

За даними аналітичних розрахунків основних показників діяльності підприємств промисловості будівельних матеріалів чітко відстежується прямий зв'язок із капітальним будівництвом, оскільки останній є основним споживачем продукції галузі. Виявлені негативні тенденції, обумовлені значною мірою

впливом фінансової кризи у 2008-2009 роках, потребують розробки заходів, склад яких повинен коригуватися в індивідуальному порядку для кожного окремого підприємства. Однак за результатами дослідження було розроблено систему узагальнюючих заходів, проведення яких повинно «оздоровити» та сприяти подальшому розвитку промисловості будівельних матеріалів.

Список використаних джерел:

1. Гусев С.Г. Бухгалтерский учет на предприятиях промышленности строительных материалов / С.Г.Гусев. – М.: Изд-во литературы по строительству, 1968. – 248с.
2. Ефимцев П.П. Кузьминский А.Н. Бухгалтерский учет на предприятиях промышленности строительных материалов: [учебник]. / П.П.Ефимцев, А.Н.Кузьминский. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 247с.
3. Канак Й. В. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік витрат і доходів на підприємствах із виробництва стінових матеріалів: автореф. дис...канд.екон.наук: 08.06.04 / Й. В. Канак. – Л., 2003. – 20 с.
4. Крупка Я.Д. Облік у будівництві / Я.Д.Крупка, З.В.Задорожний. - Київ: Знання, 2008. – 631с.
5. Острозька О. А. Удосконалення діяльності підприємств ПБМ / О. А. Острозька // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 66 – 70.
6. Российская архитектурно-строительная энциклопедия. Т. IV. – М., 1996. – 506с.
7. Тихомиров А. Ф. Учёт производства строительных материалов на предприятиях местной промышленности. / А. Ф. Тихомиров – М.: Государственное издательство местной промышленности и художественных промыслов РСФСР, 1961. – 102 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>